

Müslüman Şahsiyetinin Korunmasında Takva Kavramı

Taqvā Concept in Protection of Muslim's Personality

Orhan İYİBİLGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Bilim Dalı
Asst. Prof., Ordu University, Faculty of Theology, Department of Tafsir
Ordu/Türkiye

o.iyibilgin@odu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1360-7229

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Eylül / September 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Ocak / January 2024

DOI: [10.53683/gifad.1366174](https://doi.org/10.53683/gifad.1366174)

Atıf / Citation: İyibilgin, Orhan. "Müslüman Şahsiyetinin Korunmasında Takva / Taqvā
Concept in Protection of Muslim's Personality". *Gifad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 13/25 (Ocak/January
2024/1): 172-193

İntihal: Bu makale özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by special software. No plagiarism was detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/pub/gifad> **Mail:** ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Gumushane University, Faculty
of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Öz

Günüümüzde takva, sadece mane'î olarak yüksek mertebelere ulaşmak isteyen mü'minleri ilgilendiren bir kavram olarak algılanmaya başlamıştır. Fikhî hükümler tüm müslümanların uygulaması gereken kurallar olarak kabul görünürken, insanı Allah'ın rızasına kavuşturacak takvanın, sadece belirli bir zümreye veya gruba has olduğu düşüncesi, inananların ondan uzaklaşması, davranışlarında takvayı gözetmemesi sonucuna götürmektedir. Bu durum da dinin, inananların hayatlarında ve kişiliklerinde, istenen olumlu değişiklikleri oluşturmasını engellemektedir. Halbuki başlangıçta cehennem korkusu veya cennet ümidiyle Takvalı davranışlara yönelen mü'min, Allah'ın rızasını ve sevgisini kazanma şevkiyle şüpheli şeylerden uzaklaşır hale gelmektedir.

İnanan, inandığı gibi yaşayan mü'min bu tutarlılığı ile gerçek müslüman şahsiyetini ortaya koymaktadır. İbadetleri yapma ve yasaklardan kaçınmanın yanında, sözünde durma, sabırlı olma, öfkeyi yenme, bağışlayıcı olma, günahlarda ısrar etmeme, tevbe etme gibi davranışlar da Takva sahibi mü'minin kişiliğini şekillendirmektedir. Yapılan ibadetlerin sürekliliği mü'min şahsiyetinin korunmasını sağlar. Aynı zamanda kâmil insan olma konusunda onu yönlendirir. Muttakî olmak için yapılması ve sakınılması gerekenler Kur'ân ve sünnetle belirlenmiştir. Takva mü'minin dilerse yapacağı, dilerse terkedeceği davranışları ifade etmez. Bu nedenle Allah pek çok âyette mü'minlere Takvayı emretmiştir. Takvalı davranışlar mü'minin kişiliğini hem oluşturur, hem korur hem de kâmil insana doğru yükseltir. Bu da kendisini Cenâb-ı Hakın vaadettiği cennete ulaştırır. Bir insanın Takvalı olabilmesi için mü'min olması şarttır. İman olmadan yapılan davranışlar Takva kapsamında değerlendirilemez.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Karakter, Şahsiyet, Takva, Muttakî.

Abstract

Today, taqwā has come to be perceived as a concept that concerns only those believers who want to reach high spiritual heights. While Islamic jurisprudential rulings are accepted as rules that all Muslims should follow, the idea that taqwā, which will bring people to the pleasure of Allāh, is exclusive to a certain caste or group leads to the result that believers move away from it and do not observe taqwā in their behavior. This prevents religion from bringing about the desired positive changes in the lives and personalities of believers. Whereas the believer, who is initially driven to pious behavior by the fear of hell or the hope of paradise, becomes more inclined to avoid doubtful things out of the desire to gain Allāh's pleasure and love.

The believer who believes and lives as he believes reveals his true Muslim personality with this consistency. In addition to performing acts of worship and

avoiding prohibitions, behaviors such as keeping one's word, being patient, overcoming anger, being forgiving, not persisting in sins, and praying for His forgiveness also shape the personality of a believer with taqwā. The continuity of worship ensures the protection of the believer's personality. It also guides him in becoming a perfect human being. What must be done and avoided in order to be a muttaqī is determined by the Qur'ān and the Sunnah. Taqwā does not refer to behaviors that a believer can do if he wishes or abandon if he wishes. For this reason, Allāh has commanded taqwā for believers in many verses. Taqwā behaviors both form and protect the personality of the believer and elevate him towards the perfect human being. This will lead him to the paradise promised by Allāh Almighty. For a person to be pious, he must be a believer (muslim). Behaviors without faith cannot be considered within the scope of taqwā.

Keywords: *Tafsīr, Personality, Characteristic, Taqwā, Muttaqī.*

Extended Summary

Taqwā is a concept used among the Arabs during the Jahiliyya period. At that time, this concept usually meant protection in a material sense. It was used in the sense of protecting something from harm and torment. In the Qur'ān, this concept is generally used in the sense of protection from Allāh's wrath.

This is achieved by obeying His commands and avoiding His prohibitions. Muttaqī, from the same root, means one who is characterized by piety.

Taqwā is a concept that forms and develops Muslim identity. The first characteristic of a pious person is faith. Faith leads the believer to good and beautiful behaviors. Taqwā can be said to be the realization of faith. The believer who believes in Allāh, the Last Day and the Prophets must obey His commands and avoid His prohibitions in order to avoid His wrath and gain His favor in the Hereafter. This is a requirement of his/her faith. Faith means doing what one does sincerely for the sake of Allāh. The believer who puts his faith into practice also gains the characteristic of pious/muttaqī. Behaviors without faith do not make a person pious.

In the studies on taqwā, the characteristics of the pious and the degrees of taqwā have been mentioned. In this study, the importance of the behaviors mentioned among the characteristics of the pious in protecting the Muslim identity is emphasized.

The fact that some people say that they are believers and perform

formal behaviors, but do things that are not in accordance with Allāh's will, is due to their lack of sensitivity in obeying Allāh's commands and prohibitions. This situation can only be overcome by giving due importance to taqwā. Taqwā ensures the unity of the believer's speech and action.

The second characteristic of the pious mentioned in Sūra al-Baqara is that they perform the prayers properly. Praying five times a day is a constant incentive to obey Allāh's commands. Prayer is a good reinforcement for both the formation and continuation of good behavior. Therefore, prayer keeps people away from evil.

Giving from Allāh's provision to those in need is another characteristic of the pious. This saves a person from being stingy and greedy for wealth. Stinginess not only prevents cooperation in society, but also leads to an unsatisfied and unhappy individual. Perhaps the harm to the individual is greater than the harm to society. For this reason, another characteristic of the muttaqīn, giving, brings out generosity, which is an important aspect of Muslim identity.

The characteristics of the pious mentioned in the Qur'ān are not only related to worship. Keeping one's word, patience, overcoming grudges, being forgiving, asking for forgiveness, not persisting in sin, worshipping at night, doing righteous deeds, being just, etc. are also among the characteristics of the pious.

A firm faith and the fulfillment of that faith, and maintaining it continuously, make a person a pious person. This leads to the formation of a Muslim character.

The actions of the pious person are related both to his/her personal development and to the order of society. The pious person does all these things for the sake of Allah.

The emotion that brings about taqwa may initially be fear. But fear is not always the cause of the abstinence that results in taqwā. For example, it is not only fear of the mother that motivates a child to do what she tells him to do or not to do what she tells him not to do. Not upsetting or offending her is perhaps more dominant than fear among the emotions that motivate a child. A Muslim who follows Allāh's commands and prohibitions may initially be motivated by fear of Allāh's wrath and hell. However, a Muslim who consistently performs taqwā (piety) behaviors will strive to demonstrate Allāh's pleasure at every stage of his life. This may initially manifest itself in the fulfillment of the obligatory duties and careful observance of them.

However, it progressively develops to the level of seeking Allāh's pleasure in all matters.

The pious attain various blessings both in this world and in the hereafter. Some of these are becoming a friend of Allāh, freedom from hardship and torment, attaining Allāh's help, attaining blessings, ease in all things, security from fear, attaining Paradise and its sustenance, forgiveness and a great reward.

There are some emotions such as love, fear, hope, sadness, hunger, etc. that lead people to good and beautiful behaviors. In order for these emotions to have an effect on one's personality, they need continuity. Regardless of the source of motivation, following Allāh's commands and avoiding His prohibitions makes a person a pious person. In fact, the characteristics of a Muslim, a believer, a mu'min, a muḥsin, and a muḥlis, which are praised in the Qur'ān, are similar. Instead of looking at the aspect of taqwā that makes a person perfect and perceiving it as difficult and removing it from our lives and perceiving it as if it is not for all Muslims but only for those who are advanced in religion, we should try to be "pious to the best of our ability" by considering its constructive and protective aspect in our lives.

Giriş*

İnsanı kötülüklerden alıkoyacak, iyiye yöneltecek en temel unsur "din"dir. Nevarki, inandığını söyleyen (hatta inancının bazı gereklerini şekilsel olarak yerine getiren) insanlar arasında doğru olmayan davranışların görülmesi bir problem olarak karşımıza çıkabiliyor. Bu durum, dinden, dinin prensiplerinden değil, müntesibinin dine tabi olma konusudaki kusurlarından kaynaklanmaktadır.

Öyleyse dindanlar bakımından Takva eksikliği yani -inandığını söylediği değerlerin hayata aktarılamaması- dinin kişilik üzerinde olumlu etkisinin tam olarak ortaya çıkmasını engelleyen en temel sebep olarak gözükmektedir.

Takva, sâlih amel, birr, ihsân gibi kavramlarla ifade edilen, iyi işleri yapmaya yönelten ruhî, manevî temel unsurdur. Öyleki, dindarlar Takvalarını kaybederlerse dinin kişilikleri ve günlük hayatları üzerindeki olumlu etkileri ortadan kalkmış olur.

Allah'ın rızasını gözetmeyi, hayatta doğru, iyi ve güzel davranışları

* Bu makale "Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri" adlı sempozyumda sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

yapmayı, sorumluluk bilincine sahip olmayı sağlayacak Takvayı daha iyi anlamak için etimolojik olarak incelemek yerinde olacaktır.

1. Takva Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı

Takva (تقوى) kelimesi, sülâsisi vekâ (وقى) olan fiilin vikâye (وقاية) masterından gelmektedir. Bu fiilin vakyen (وَقِيًا) ve vâkıyeten (واقية) şeklinde masterları da vardır.¹ Bir şeyi zarar verecek ve eziyet edecek şeylerden korumak,² bir şeyi, tehlike arzeden bir şeyden başka birşeyle savmak³ anlamlarına gelmektedir. İbn Sîde, “İttikâ’nın aslı, iki şey arasına engel koymaktır. *إنَّه بالترس* yani “Ondan kalkanla ittikâ etti,” denir. Bu, kalkanı kendisiyle başka şey arasına engel yaptı, manasına gelir.” demektedir.⁴

İzutsu, et-Tibrîzî’nin ittikâyı şöyle tanımladığını ifade ediyor: “İttika; seninle (A), korktuğun şey (B) arasına, seni (B'den) koruyacak bir engel (C)'yi koymandır.” Kısaca ittikâ; bir şey vasıtasıyla kendini savunmadır. Genel durum şöyledir: Bir adam (A) kendisi için tehlikeli, tahripkâr ya da zararlı bir şey (B)'in kendine doğru geldiğini anlar. Bunun üzerine kendisi ile o tehlikeli şey (B) arasına, o şeyin kendisine gelmesini önleyecek bir engel (C) koyar. Bu fiilin İslam'dan önceki bütün kullanışları, görünüşte ne kadar kompleks olursa olsun, bu manaya gelir, bu formülle açıklanabilir.”⁵

Resûlullah’ın (s.a.v.) *اتقوا النار ولو بشق تمره* “Bir yarım hurma ile de olsa (sadaka vererek) kendinizi cehennemden koruyunuz.”⁶ hadisi de bir şeyi (nefis), başka bir şeyle (yarım hurma da olsa sadaka), başka birşeyden/tehlikeden (cehennem) muhafaza etmek anlamına işaret etmektedir.⁷

¹ Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Hüseyînî, *ez-Zebidî, Tâciü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Kuveyt: et-Türâsü'l-Arabî,1965), 40/226.

² Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan ed-Dâvûdî (Beirut: Dâru'l-Kalem, 1412), 881.

³ Ebu'l-Hüseyin Ahmed ibn Faris, *Mu'cemu makâyisi'l-luga*, thk. Abdü's-Selam Muhammed Harun (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1979), 6/131.

⁴ Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail b. Side, *el-Muhassas*, thk. Halil İbrahim Ceffal (Beirut: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî,1996), 4/61.

⁵ Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (İstanbul: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 223.

⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993) “Zekat”, 9 (No. 1351); Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed Fuat Abdülbâki (Beirut: Dâru İhyâi't-Tûrâsi'l-Arabî, 1955), “Zekat”, 20 (No. 1016).

⁷ İbn Faris, *Makâyisi'l-Luga*, 6/131.

İttika, vikâyeyi (korunma) kabul etmek, başka bir ifade ile vikâyeye alanına girmektir. Vikâyeye ise özenli himaye, yani acı ve zarar verecek şeylerden sakınıp kendini iyice korumak demektir. O halde lügat açısından ittikâ veya onun ismi olan Takva, kuvvetli bir himayeye girerek korunmak, özetle kendini iyi sakınıp korumak demek olur. Bunun gereği olarak korkmak, kaçınmak, sakınmak ve çekinmek manalarına da kullanılır.⁸ İsfahânî, bazen korku Takva, Takva da korku olarak adlandırılır, nitekim bir şey nasıl şartı, şartı da onu gerektirirse bu kullanımlarda da durum aynıdır, demektedir.⁹ Muttakî ismi de aynı mana ile ilgili olarak, ittikâ'nın ism-i faili olup, "Takva ile muttasıf olan kimse" anlamına gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de korku manasına el-havf (الْحَرْف), el-ħaşyet (الْحَشْيَةُ), el-işfâk (الاشْفَاق), er-rahbet (الرَّهْبَةُ), el-feza' (الْفَزَعُ), er-ru'b (الرَّعْبُ), el-vecel (الْوَجَلُ), el-vecs (الْوَجَسُ), ve er-rav' (الرَّوْعُ) kelimeleri kullanılmaktadır.¹⁰ Takva ve ittikâ ise korunmak, sakınmak ve çekinmek manalarına gelip korku manasının verilmesi, insanı korunmaya, sakınmaya sevkedecek en etkin duygulardan birinin de korku olmasından kaynaklanmaktadır. Bu manada kendisine fenalık yapmaya yeltenen biri karşısında çaresiz kalan kimsenin "Allah'tan kork!" dediğinde kastedtiği "Korkuyu içinde hisset" değil, "Yapacağın zulüm karşısında Allah'ın cezalandırmasından korktuğun için bu davranıştan vazgeç" demektir. Burda vurgu korku hissine değil, onun neticesi olarak kötü davranışı terketmeye yöneliktir.

Kötü ve yanlış davranışları yapmaktan vazgeçme ya da iyi güzel davranışlara yönelmenin biricik sâiki her zaman korku değildir. Bir çocuğun annesini kıracak davranışları yapmaktan sakınması, ona olan sevgisinden veya kalbini kırma korkusundan da kaynaklanmaktadır.

İnsanı Takvalı davranmaya sevkeden, başlangıçta, Allah'ın azabı, cehennemden korkusu veya cennet ümidi iken, daha sonra sırf Allah'ın rızasını kazanma, kulluk vazifesini yerine getirme, Allah sevgisini kazanma haline gelebilmektedir.

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

"Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar

⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Umut Matbaası,1992), 1/161.

⁹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 881.

¹⁰ Bu kelimelerin ayrıntılı manaları için bk. Galip Gezgin, "Eşanamlılık bağlamında Kur'an'da Korku İfade Eden Kelimeler Üzerine Analitik Bir Değerlendirme", *İslami Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 38-62.

üzülmeyeceklerdir de. Onlar iman etmiş ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır."¹¹ âyet-i kerimesi de iman ve Takvanın kişiye Allah dostu olma özelliğini kazandırarak korku ve üzüntüden kurtulmasını sağlayacağını ifade etmektedir.

Terim olarak Takvanın birden fazla tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: "Nefsi günaha götüren şeylerden korumaktır. Bu, mahzurlu şeyleri terketmekle olur ve bazı mübahları terketmekle kemâle erer."¹² "Allah'a taatle onun ukubetinden sakınmak demektir. Bu da işleme yada terk ile ukubete müstahik olunacak şeylerden nefsi korumakla olur."¹³ "İnsanın kendisini, Allah'ın koruması altına koyarak ahirette zarar ve acı verecek şeylerden iyice koruması, diğer bir ifade ile günahlardan sakınması ve iyiliklere sarılmasıdır."¹⁴

Ömer bin Abdulaziz ise takvayı "Gündüz oruç tutmak, gece namaz kılmak ve bu ikisini beraber yapmak Takva değildir. Fakat Takva Allah'ın haram kıldığını terk etmek, farz kıldığını yerine getirmektir. Kim bundan sonra bir hayırla rızıklanırsa o hayır üstüne hayırdır." şeklinde tarif etmektedir.¹⁵ Abdullah b. Mesud Takvayı "İtaat edip isyan etmemek, zikredip unutmamak ve şükredip nankörlük etmemek" şeklinde tanımlamıştır.¹⁶

Kısaca belirtmek gerekirse Kur'an terminolojisinde Takva, bir şeyi zarar verecek ve eziyet edecek şeylerden korumak anlamında kullanılırken, Allah'ın azabından, cehennemden kendisiyle korunulan ve cenneti, Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan şeyler anlamına dönüşmüştür.

Takva ile yapılan veya terkedilen davranışlar insanı mü'min vasfını taşıyan bir müslüman haline getirdiği gibi, kâmil insan olma yolunda ilerlemesini ve olgunlaşmasını da sağlamaktadır. Bu manada Takva hem müslüman kimliğini oluşturan hem onu koruyan ve yükselten bir özelliğe sahip olmuş olur.

2. Kur'an'da Muttakîlerin Temel Özellikleri

¹¹ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2001), Yünus 10/62-63.

¹² Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 881.

¹³ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif Cürçânî, *et-Ta'rifât* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1983), 65.

¹⁴ Yazır, *Hak Dini*, 1/161.

¹⁵ Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb. b. Hasan Hanbelî, *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 1/254.

¹⁶ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 7/65.

Kur'ân-ı Kerim'de muttakîlerin kimler olduğu bazı âyet-i kerimelerde zikredilmiştir.

Bakara sûresi 2. âyette Kur'ân'ın muttakîler için rehber olduğu, onların ilk özelliğinin gayba iman etmek olduğu belirtilmiştir. Yine Bakara sûresi 177. âyette Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman edenlerin muttakîler olduğu ifade edilmiştir. Bir kimsenin muttakî olabilmesi için iman etmiş olması şarttır. İman olmadan yapılan davranışların hiçbiri Takva kapsamında değerlendirilemez. İman, Takva sahibi olmak için gereklidir. Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kimsenin cehennemden korunmak veya cennete girmek, Allah'ın rızasını kazanmak gibi bir gayesi olamaz. Buna göre iman, muttakîliğin zorunlu şartıdır. Aksi takdirde kişi muttakîlerin özelliklerine uygun işleri yapsa da muttakî vasfına sahip olamayacaktır. Münafığın müslümanlarla birlikte namaz kılması, gösteriş için malın harcanması kişiyi muttakî yapmaz. Ancak gayba, görmedikleri halde Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanan mü'min muttakî olabilir. Aslında Takva hem yapılan hem de sakınılan davranışları kapsamaktadır. Ama bu davranışlar iman ile bir değer ve anlam kazandığından iman, Takva çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Bakara sûresi 3. âyette imandan sonra namazı ikame etmek, yani dosdoğru, aksatmadan vakitlerinde kılmak zikredilmektedir. Yoksa huşû olmadan yatıp kalkmak ya da bir vakti kılıp diğerini terketmek insanı muttakî yapmaz. Öyleyse günde beş vakit huzûru ilâhîde bulunma şuuru kişiyi muttakî vasfına ulaştıran en önemli hususlardandır. Namazını ciddiye almayıp gösteriş için kılanlar¹⁷ da muttakî olamazlar. Namazın sadece bir defa değil günde beş defa sürekli yapılan bir ibadet olması, hastalık, özür gibi durumlarda dahi terkedilememesi, mü'minin kazandığı güzel hasletleri sürdürmesi ve kötülöklere karşı kendini korumasını sağlamaktadır.

Allâhu Teâlâ *إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ* "...Namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötölükten alıkor..."¹⁸ buyurarak namaz ibadetinin, hayâ sahibi ve iyilik yapan mü'min karakterini koruduğunu beyan etmektedir.

Allah'ın kendine rızık olarak verdiklerinden infak, kişiye muttakî vasfını kazandıran bir diğer fiildir. Hem farz olan zekatla hem de ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacını gidermek için verdiği sadakayla kişi kendisini cimriliğın felaketinden kurtardığı gibi içinde yaşadığı topluma da faydalı olmaktadır. Nevarki Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, gösteriş için veren

¹⁷ el-Maûn 107/5-6.

¹⁸ el-Ankebût 29/45.

ve verdiğini başa kakan¹⁹ kimse de asla muttakî olamaz.

Nitekim Bakara suresinde Allahu teâlâ şöyle buyurmaktadır:

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ
وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَالْمُؤْتُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالصَّرَاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُتَّقُونَ

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklere, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah’a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.”²⁰

Ayette birr ve sıdk kavramlarıyla da ifade edilen, iman, ihtiyaç sahiplerine -mala olan sevgisine rağmen- verme, namazı dosdoğru kılama, zekat verme, anlaşmaya uyma, zorluk anlarında sabretme muttakilerin özellikleri olarak sayılmıştır.

Âl-i İmrân 133. ayette muttakîler için hazırlanan cennete koşmak emredildikten sonra, müttakilerin özellikleri 134. ve 135. ayetlerde şu şekilde ifade edilmektedir:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالصَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾
وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَنْ يَصِرْ عَلَىٰ مَا
فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

“Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever. Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları, yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah’ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah’tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile, işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.”²¹

Bu ayetlerde de önce Allah yolunda harcama zikredildikten sonra,

¹⁹ el-Bakara 2/264.

²⁰ el-Bakara 2/ 177.

²¹ Âl-i İmrân 3/134-135.

öfkeyi yenme ve insanları affetme, günah işlediğinde tevbe etme ve günaha ısrar etmeme muttakîlerin özellikleri olarak ziredilmiştir. Müttakî günah işlemeyen değil işlediği günah nedeniyle tevbe eden ve bunda ısrarcı olmayan kimse olarak tanıtıldığında, Takva sahibi olmak ulaşılamaz bir özellik olarak değil, gerçekçi ve yapılabılır bir haslet olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer müttakî hiç günah işlemeyen kimse olarak tanıtılsaydı kimse muttakî olamazdı. Halbuki gerçekçi ve yapılabılır özellikler müslüman şahsiyetinin oluşum ve sürekliliğine katkı sağlamaktadır.

Tevbe suresi 44. ayette Allahu teâlâ şöyle buyurmaktadır:

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

*"Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihad etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah kendine karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilendir."*²²

Bu ayetle, kişiyi müttakî yapan özellikler arasına cihad da eklenmiştir.

Zâriyat suresinde şöyle buyrulmaktadır;

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

*"Geceleri pek az uyurlardı. Seherlerde bağışlama dilerlerdi."*²³

Bu ayetlerde mü'minin Rabbi olan ilişkisi ile ilgili az uyuma ve seherde bağışlanma dileme takva sahibinin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Namaz ve diğer ibadetlerde olduğu gibi takva, mü'minin Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirme bilincini güçlendirmektedir.

Mâide suresinde Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَحْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِيَّاهُ اقْرَبُوا لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

*"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."*²⁴

Şahitlik ve adalet Takvalı davranışlar arasında zikredilmiştir. Takva

²² et-Tevbe 9/44.

²³ ez-Zâriyât 51/17-18.

²⁴ el-Mâide 5/8.

kişi ile Allah arasındaki ilişkileri düzenlediği gibi, kişi ile toplum arasındaki ilişkileri de düzenlemektedir.

Allâhu Teâla'nın, muttakilere, imandan sonra kişinin Allah'a ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesini sağlayan fiil ve davranışları emretmesi, sadece inandım demekle insanların Takvaya ulaşamayacaklarına dikkat çekmektedir.

Takvalı davranışlar vücûb ifade etmekte olup mü'minin isterse yapacağı istemezse yapmayacağı şeyler değildir. Bu nedenle Allâh Teâlâ pek çok yerde Takvayı emretmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak müslümanlar olarak ölün.”²⁵

Bu ayet-i kerimenin tefsirinde İmam Mâturîdî, İbn Mesud'dan, “Gereği gibi sakınmanın 'Allah'a itaat edilip isyan edilmemesi, şükredilip inkar edilememesi, O'nun zikredilmesi ve unutulmaması” olduğunu aktarmıştır. Kastedilenin ise, kulların gücünün yeteceği hususlar olduğunu ifade etmiştir. Bu ayetin, فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ *“Gücünüz yettiği kadar Allah'a saygısızlıktan sakının.”²⁶*

ayetiyle nesh olunduğu görüşü bağlamında ise, bunun doğru olmadığını çünkü Allah'ın kullarına güçlerinin yetmeyeceği bir şeyi emredip sonra onu güçlerinin yeteceği birşeyle neshetmesinin ilm-i İlâhî ve ezeli bakımından doğru olmayacağını, belirtmiştir.²⁷ Bu ifadelerden Allah'ın emrettiği takvanın herhalukârda kulların gücü dahilinde olduğunu anlıyoruz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَأَمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey iman edenler; Allah'a karşı gelmekten sakının ve peygamberine iman edin ki, size rahmetinden iki kat pay versin, size kendisiyle yürüyeceğiniz bir nur versin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”²⁸

Semerkandî bu ayette geçen اتَّقُوا اللَّهَ ifadesini “sizlere emrettiği ve

²⁵ Âl-i İmrân 3/102.

²⁶ et-Tegâbün 64/16.

²⁷ Ebû Mansûr Muhammed el-Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Mecdî Bâslûm (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426), 2/443-444.

²⁸ el-Hadîd 57/28.

yasakladığı hususlarda ona itaat edin.” diye tefsir etmiştir.²⁹ Bıkâî “‘Allah’tan sakının.’ Yani onun cezalandırmasından korkun. Gazabıyla aranızda, O’na karşı edebi koruyarak ve imtihanından emin olmaksızın korunak edinin. Çünkü O en büyük Meliktir. Size bağışladığını elinizden almasından sakının. Rasûle uyun ve ona teslim olun. Helak olmamak için ona uymaya devam edin.” diyerek, Allah’ın gazabından kurtulmak, verdiği nimetleri kaybetmemek ve helak olmamak için takvalı olmak gerektiğine vurgu yapmıştır.³⁰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin.”³¹

Takva; mü’minin, Allah’ın emirlerine uyması, yasaklarından kaçınmasıdır. Yani, inandığını söylediği şeyleri hayata aktarmasıdır. Bir başka ifadeyle, Tevhid inancı insan hayatını ve kişiliğini başlı başına değiştiren ve yeniden inşa eden bir süreçtir. Hayatın merkezine kendini veya başka varlıkları değil Allah’ı koyan insan, davranışlarında O’nun emir ve yasaklarına uyararak, O’nun istediği gibi biri olmayı ve karakter özelliklerini ona göre şekillendirmeyi kabul etmiş sayılır.

Sadece inandım demekle muttakî olunmaması, muttakî olabilmek için zikrettiğimiz fillerin yapılmasının zorunluluğu, bu fiilerin Takvaya ulaştırması için imanın gerekliliği, inandığı gibi yaşayan, yaşadığı gibi inanan sağlam karakterli müslüman kimliğinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Söylem ve eylem birliği sağlam karakterin temelidir.

وَأَنْتَ عَلَيْهِمْ نَبَأُ ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبْنَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَمَ يُتَقَبَّلَ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

“(Ey Muhammed!) Onlara, Adem’in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, ‘Andolsun seni mutlaka öldüreceğim’ demişti. Öteki, ‘Allah ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder’ demişti.”³²

Ayeti bu konuda bize ışık tutabilir. Çünkü Allah’a yaklaşma manasına

²⁹ Ebü’l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkindî, *Bahru’l-ulûm* (b.y.: y.y., 1431), 3/411.

³⁰ Ebü’l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hırbevî el-Bikâî, *Nazmü’d-dürer fi tenâsübi’l-âyâti ve’s-süver* (Kahire: Dâru’l-Kütübi’l-İslâmî, 1431), 19/324.

³¹ el-Ahzâb 33/70.

³² el-Mâide 5/27.

gelen kurban, ibadet olarak hemen hemen bütün inançlarda mevcuttur. Hz. Adem'in iki oğlu kurban ibadeti ile imtihan edildiğinde, Allah birinin kurbanını kabul etmiş diğersininkini ise kabul etmemiştir. Kurbanı kabul edilenin sözleriyle Allah Teala ancak muttakilerin ibadetlerini kabul edeceğini bildirmiştir. Kıskançlık neticesinde kardeşini öldürmekle neticelenen bu olay bize Takvanın, ibadetlerin kabulü için gerekli olduğunu göstermektedir. İlgili bir başka ayet de şudur:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا فُلَّانٌ مُّ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

*“Bedevîler ‘İman ettik’ dediler. De ki: ‘İman etmediniz. (Öyle ise, ‘iman ettik’ demeyin.) ‘Fakat boyun eğdik’ deyin. Henüz iman kalplerinize girmedi...”*³³ âyet-i kerimesinde eski akidelerinden tam olarak kurtulamamış Bedevî Arapların İslamı kabul etseler de, hakiki manada imanın kalplerine yerleşmediği anlaşılmaktadır. Teslim olma ve boyun eğme aşamasıyla imanın öncesinde hayatlarında ve karakterlerinde olumlu değişikliğin ilk adımını atmışlardır.

Bu boyun eğme ve teslimiyetin kalpten bir imana ve inanca dönüşmesi ile önkabulün ötesinde, içselleştirilmiş ve sindirilmiş bir tevhid inancının ve müslüman karakterinin temelleri atılmış olmaktadır.

Bu imanın meyvesi olan namaz, zekat, infak, sabır, öfkeyi yutma, hatadan dönme vb. yukarıda zikrettiğimiz davranışlar da müslüman kimliğini hem pekiştiren hem de kamil insana doğru taşıyan davranışlar haline gelmektedir. Bu davranışların tamamı Takva kavramıyla ifade edildiğinde kişiyi Allah'ın rızasına kavuşturan, gazabından ve cehenneminden uzaklaştıran, cennete vardiyan, sorumluluk bilincine sahip bir insan haline getirmektedir.

Takva kişinin mü'min olmasını sağladığı gibi imanın ve karakterinin kemal noktasına ulaşmasını sağlayacak namaz, hac, zekat gibi ibadetlerle sabırlı olma, öfkeyi yutma, hatadan dönme gibi güzel davranışları ihtiva etmesi sebebiyle müslüman karakterini oluşturan ve yükselten bir kavramdır.

Takvanın üç derecesinden bahsedilmektedir;

Birincisi, Allah'a şirk koşmaktan kaçınmakla iman,

İkincisi, büyük günahlardan ve küçük günahlarda ısrardan kaçınmak ve farzları eda etmek,

Üçüncüsü ise kalbinin sırrını ve özünü Allah'tan alıkoyacak her şeyden

³³ el-Hucurât 49/14.

kaçınmak ve Allah'a yönelmektir. ³⁴

Kişiyi muttakî yapan hususlar âyet ve hadislerle belirlenmiştir. Böylece insanı zirveye taşırken gücünün yetmeyeceği şeyler yüklenmemiş, hevâ ve heveslerine göre değil Allah'ın emirlerine göre yaşaması istenmiştir. Buna göre denilebilir ki, sağlam karakterli bir müslüman olmak ütöpik bir ideal olarak değil yaşanan ve yaşanabilir fiillerle hedeflenmiştir.

Buna dair şu örnekleri zikredebiliriz:

Enes b. Mâlik'den (r.a) gelen bir rivâyette:

Peygamber Efendimizin nâfile ibadetlerini öğrenmek üzere, sahâbeden üç kişilik bir grup, Peygamber hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Efendimiz'in ibadetleri bildirilince, onlar bunu azımsadılar ve:

– Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştır, dediler. İçlerinden biri:

– Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:

– Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahâbî de:

– Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:

– “Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve sakınmanız. Fakat ben bazen oruç tutuyor, bazen tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir.”³⁵

Bu hadisi şerif, kendi düşüncemize göre bir Takva anlayışı geliştiremeyeceimizi, kendimize göre ulaşılamaz ve ütöpik bir Takva kavramı oluşturarak müslüman karakterini inşa eden bu kavramı hayatımızdan uzaklaştırıp ulaşılamaz hale getirmememiz gerektiğini ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda dinin sınırlarını Allah ve Rasûlü'nün belirlediğini, bunlar haricinde dindarlık adına yeni anlayışlar ihdas etme yetkisinin kimsede bulunmadığını ifade etmektedir.

³⁴ Yazır, *Hak Dini*, 1/162; Hasan Basri Çantay, “Takva” *Diyanet İşleri Reislîği 1960 Yıllığı*, (1960), 65.

³⁵ Buhârî, “Nikah”, 1 (4776).

İmam Mâturîdî takvaya ulaştıracak üç yol olduğunu belirtmiştir:

Birincisi, Allah'ın yüceliğini hatırlamaktır ki, bu insanın kendi küçüklüğünü hatırlatır. Bu da onu Allah'a karşı gelmekten alıkoyar.

İkincisi, Allah'ın lütfunu hatırlamaktır ki, bu da haya ederek yasaklarından kaçınmasını sağlar.

Üçüncüsü, emir ve yasaklarına uymadığında Allah'ın azabını hatırlamaktır ki, bu da insanı Allah'ın azabından sakınmaya sevkeder.³⁶

Burada insanın Allah'tan sakınması konusunda kendini motive edeceği hususlar, öyle anlaşılıyor ki, Allah'ın azameti, O'nun kendine verdiği nimetleri hatırlama ve azabından korunma olarak ifade edilmiştir.

Aslında birinci madde Takvadaki en üst mertebeyi ifade etmektedir. Çünkü bu maddede Allah'ın emir ve yasaklarına uymanın sebebi Allah'ın buna layık olduğu bilincidir. İkinci maddede ise kendine verdiği nimetleri hatırlayarak, hiç değilse nankörlük etmemek için O'nun emir ve yasaklarına uymanın gerekliliği vurgulanmıştır. Üçüncü maddede ilk iki maddede söylenenleri göz önünde bulunduramayanların, Allah'ın azabından korktukları için emir ve yasaklarına uymaları gerektiği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak sebep ne olursa olsun müttakîler hem dünyada hem ahirette çeşitli nimetlere kavuşur.

3. Muttakîlerin Mükâfatları

Allâh Teâlâ muttakîlere dünya ve ahirette pek çok mükâfat vaad etmiştir.³⁷ Kurân'da şöyle buyurulmaktadır:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ

النَّارِ

*"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara va'dolunan cennetin durumu şudur: Onun içinden ırmaklar akar, yemişleri ve gölgeleri devamlıdır. İşte bu, Allah'a karşı gelmekten sakınanların sonudur. İnkâr edenlerin sonu ise ateştir."*³⁸

Allâh Teâlâ bu âyet-i kerimede muttakîlere vaad ettiği cenneti tavsifle insanları Takvaya teşvik etmektedir. Başka âyet-i kerimelerde de cennetin değişik vasıflarını saymakta³⁹, muttakîleri cennete mirasçı kılacağını

³⁶ el-Mâturîdî, *Te'vîlât*, 2/481.

³⁷ Yûnus 10/64.

³⁸ er-Ra'd 13/35.

³⁹ Mesela Muhammed 47/15; Meryem 19/62 ayetleri.

bildirmektedir. Bu âyet-i kerimelerde muttakîlere Takvaları karşılığı cennetin vaadedilmesi, hatta onların cennete mirasçı olmaları, cennete girme ile muttakî olma arasındaki sıkı ilişkiyi ortaya koymaktadır. Hatta;

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ هُمْ عَرَفُوا مِنْ فَوْقِهَا عَرَفٌ مَبِينَةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ

*“Fakat Rabbine karşı gelmekten sakınanlar için (cennette) üst üste yapılmış ve altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Allah gerçek bir vaadde bulunmuştur. Allah vadinden dönmez.”*⁴⁰ âyetinde Allâh Teâlâ vadinden dönmeyeceğini hatırlatarak muttakîleri kesinlikle cennete koyacağını vaad etmiştir. Bu her ne kadar muttakîlerden başkası cennete giremez manasına gelmese de, cenneti haketmenin yolunun özellikle Takvadan geçtiğini ortaya koymaktadır.

Muttakîlere ahirette nimetler vaad olunduğu gibi ayrıca Allah dostu olma⁴¹, Allah’ın sevgisini kazanma⁴², kâfirlerin hilesinden kurtulma⁴³, her işte kolaylık⁴⁴, iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti ve bağışlanma⁴⁵, Allah’ın merhametine nail olma⁴⁶ gibi pek çok mükâfat da müjdelenmiştir.⁴⁷

Dünyevî ve uhrevî vaad ve mükâfatlar mü’minleri muttakî olmaya yönlendirmektedir. Takvayla yapılan ameller de kişiyi başka mükâfatlar için değil Allah’ın rızasını ve sevgisini kazanmak için doğru davranışlarda bulunmaya sevk etmektedir.

Sonuçta Takva ile yapılan davranışların tamamı kişinin manevî yönden ve şuur olarak güçlü olmasını, şeytanın ve nefsin aldatmaları karşısında doğruluktan ayrılmamasını temin etmektedir.

Böylece Takvalı davranışlarla mü’minin şahsiyeti oluşmakta, bu davranışların sürekliliği ile de korunmaktadır. Aynı zamanda Takvalı davranışlar merdivende yürüyen insan misali mü’minin ahlakını yükseltmektedir. Nasıl merdivenin alt basamakları olmadan yukarı çıkmak mümkün olmazsa, farzların ve haramların gereğini yerine getirmeden ve bunlarda sebat etmeden ilerlemek de mümkün olmaz.

⁴⁰ ez-Zümer 39/20.

⁴¹ el-Câsiye 45/19; Yûnus 10/62-63.

⁴² Âl-i İmrân 3/76, et-Tevbe 9/4,7.

⁴³ Âl-i İmrân 3/120.

⁴⁴ et-Talâk 65/4.

⁴⁵ el-Enfâl 8/29.

⁴⁶ el-A’râf 7/63.

⁴⁷ Muttaki olmanın yararlarının ayrıntısı için bkz. Lütfullah, Cebeci, *Kur’an’a Göre Takva* (İstanbul: Seha Neşriyat, 1991), 183-216; İsmail, Karagöz, “Kur’an’da Takva Kavramı ve Muttaki İnsanın Özellikleri”, *Diyanet İlmî Dergi* 31/4 (1995), 57-61.

Daha hayırlı olan Takva azığı⁴⁸ kavramına gelince bu, dünya yolculuğumuzda Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma konusunda bize güç ve kaynak sağlamaktadır. Aynı zamanda örtünme ve süs için kullandığımız maddî ve hissî giysilerden daha hayırlı olan Takva elbisesi⁴⁹ de, bizleri günahların pisliklerinden korumakta ruhumuzu iyilik, güzellik ve faziletlerle bezemektedir.

Allâh Teâlâ nimetlerine nankörlük edenlere açlık ve korku elbisesini tattıracağını bildirmiştir.⁵⁰ Netice olarak bakıldığında ya Takva azığı ile azıklanıp, Takva elbisesini kuşanarak Rabbimizin rızasını, sevgisini kazanmaya çalışacağız ya da açlık ve korku elbisesi içerisinde hem bu dünyada hem ahirette bocalayacağız. Takva kavramı, korku ve ümit arasında doğru, dürüst müslüman kişilik ve karakterini oluştururken, müttâkilere verilecek mükâfatlar güçlü bir motivasyon kaynağı olarak inananları doğru davranışlara teşvik etmektedir.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim'de takva kavramı cahiliye devrinde kullanıldığı bir şeyi zarar verecek şeylerden koruma anlamıyla ilişkili olarak, Allah'tan sakınma manasında kullanılmıştır. Ama bu sakınma maddi değil manevi bir sakınmadır. Bu kelimeden türeyen muttâki de Allah'ın rızasına kavuşturacak vasıfları taşıyan kimse olarak ifade edilmiştir ki bu vasıflar aynı zamanda müslüman, mü'min, muhlis, muhsin... kimselerin de ayrılmaz vasıflarıdır. Bu ————— 189

durum bize, aslı korunma olan takvanın, insanın iyi özellikler kazanmasındaki rolünü göstermektedir.

Pişik bağlamda bakıldığında insanın belli davranışlara yönelmesinde etkili olan açlık, korku, sevgi, merak, heyecan gibi bazı hisler vardır. Bu duygular insanların bazı davranışları yapması veya yapmamasına neden olur. Korku da insanı motive eden, harekete geçiren güçlü duygulardandır. Bu duygular sebebiyle yapılan davranışlar genellikle anlık olur. Motivasyonu yükselten bu duygular, süreklilik arzederse insan üzerinde olumlu veya olumsuz alışkanlık ve davranışlara sebep olur.

Takva da işte bu manada hem yapıcı hem geliştirici bir özelliğe sahiptir. Başta Allah'ın azabından ve cehennemden korkan veya cennete kavuşmayı arzulayan bir insanın kendini cennete mani olan olumsuz etkenlerden korumak için Allah'ın emirlerine uyup yasaklarını yapmaması konusunda

⁴⁸ el-Bakara 2/197.

⁴⁹ el-A'râf 7/26.

⁵⁰ en-Nahl 16/112.

ise, korku ve umut görüleceği gibi önemli bir motivasyon kaynağıdır.

Muttakinin ilk özelliği olan iman ise, yapılan davranışın içten gelerek yapılması, niyet ve eylem birliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, oluşması istenen davranış veya karakterin gerçekleşebilmesi için içten gelerek ve katıksız ihlas ile yapılması gerektiğini göstermektedir. Ahirete iman da, ahiretteki hayatın güzelleştirilmesi duygusunu öne çıkarırken, bu iman diğer yandan Allah'ın emir ve yasaklarına uygun davranışlara da yönlendirmektedir.

Muttakilerin özellikleri arasında ikinci davranış olarak karşımıza çıkan namaz ise sadece bir defaya mahsus bir ibadet olmayıp insana her gün ve günde beş defa Allah'ın huzurunda olduğu bilincini verir. Bu sayede cehennem korkusu, cennet ümidi anlık motivasyon kaynağı olarak kalmaz; aksine sürekli ve insan hayatında olumlu değişiklik ve davranışların yerleşmesini sağlayan bir duygu haline gelir.

Maddi hırslarla gözü kararan hatta görmez hale gelen insanın cimrilik ve hasıslığı ise hem kendine hem de içinde yaşadığı topluma zarar verir. İşte muttakinin bir diğer özelliği olarak ifade edilen infak, ihtiyaç sahibinin işini gördüğü gibi vereni de cimrilikten korur. Malı nisap miktarının üzerinde olan kimse için farz olan zekat, genişlik ve darlıkta verilen sadaka müslüman kimliğini korumaya yardımcı olur.

İçerisinde münafıklık barındırmayan davranışların sürekliliği insanın karakteri üzerinde elbette olumlu etki bırakacaktır. Bu manada harekete geçirici bir duygu olan korku ve ümit, anlık tepkiler vermenin ötesinde insanda iyi davranışları oluşturan bir motivasyon aracı haline gelmiş olmaktadır.

Takva müttâkide sadece farzlara uyma ve haramlardan sakınma davranışlarını oluşturmaz. Çünkü bu davranışlarla iyiliği içine sindiren insan sadece emir ve yasaklarda değil, hayatın her alanında iyiyi ve doğruyu aramaya başlar. Allah'ın azabından korkarak veya cennet ümidiyle yola çıkan müslüman hayatın her aşamasında, Allah'ın gücünün, kudretinin ve azametinin farkında olarak, O'nun rızasını kazanacak davranışları arar ve bunlara yönelir. Bu arayış ona kâmil mü'min olma yolunda ışık tutar.

Kişiyi takvaya erdiren davranışlar sadece ibadetlerden de ibaret değildir. Sözünde durma, sabırlı olma, öfkesine sahip olma, bağışlayıcı olma, bağışlanmayı dileme ve hatada ve günahta ısrar etmeme, cihat ve adil olma gibi davranışlar da muttakî'nin özellikleri arasında sayılmaktadır. Takva kişinin Allah'a karşı sorumluluklarını düzenlediği gibi, kendi kişiliğini ve

topluma karşı sorumluluklarını da düzenler. Bu davranışlar takvanın müslüman kimliği ve kişiliğini oluşturma ve koruma konusundaki önemini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak kişi ancak Allah'ın emir ve yasaklarına ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymakla takvaya ulaşır. Bunlara aykırı hiçbir davranış kişiyi muttakî yapamaz.

Kaynakça

- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2001.
- Bikâî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn İbrâhîm b. Ömer b. Hasen er-Rubât el-Hirbevî. *Nazmü'd-dürer fi tenâsübi'l-âyâti ve's-süver*. 22 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, 1431.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. 7 Cilt. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 5. Basım, 1414/1993.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Cebeci, Lütfullah. *Kur'an'a Göre Takva*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1991.
- Çantay, Hasan Basri. "Takva" *Diyanet İşleri Reisliği 1960 Yıllığı*, (1960), 65-66.
- Gezgin, Galip, "Eşanlamlılık bağlamında Kur'an'da Korku İfade Eden Kelimeler Üzerine Analitik Bir Değerlendirme". *İslami Araştırmalar Dergisi* 16/1 (2003), 38-62.
- Hanbelî, Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb. b. Hasan. *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem*. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- İbn Faris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed. *Mu'cemu Makâyisi'l-luga*. thk. Abdü's-Selam Muhammed Harun. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Side, Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail. *el-Muhassas*. Thk. Halil İbrahim Ceffal. Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, 1996.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. İstanbul: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- Karagöz, İsmail, Kur'an'da Takva Kavramı ve Muttakî İnsanın Özellikleri, *Diyanet İlmi Dergi* (1995), 49-61.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vilâtü'l-Kur'ân*. thk. Mecdî Bâslûm. 10 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Hacâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Fuat Abdülbâki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Tûrâsi'l-Arabî, 1955.

Râğıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvan Adnan ed-Dâvûdî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1412.

Taberî, Muhammed b. Cerir. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. b.y.: Müessestü'r-Risâle, 2000.

Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Umut Matbaası, 1992.

Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Hüseyinî. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. 40 Cilt. Kuveyt: et-Türâsü'l-Arabî, 1965